

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Vojena Güttlera a soudců Ivany Janů a Františka Duchoně (soudce zpravodaj) ve věci návrhu **Dělnické strany**, se sídlem Ciolkovského 853/1, 161 00 Praha 614, zastoupené Mgr. Ing. Petrem Prchalem, advokátem se sídlem Praha 1, Politických vězňů 934/15, na zrušení rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 2. 2010, čj. Pst 1/2009 – 348, t a k t o :

Návrh se o d m í t á .

O d ů v o d n ě n í :

I.

Dělnická strana (dále též „navrhovatelka“) navrhla zrušení rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 2. 2010, čj. Pst 1/2009 – 348, kterým ve výroku I. rozhodl o jejím rozpuštění, výrokem II. jmenoval jejího likvidátora a výrokem III. nepřiznal navrhovateli (vládě České republiky) právo na náhradu nákladů řízení. Rozhodl tak o návrhu vlády podaném podle § 15 odst. 1 zákona č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „zákon“).

Úvodem nutno podotknout, že se sice jedná o návrh, k němuž je navrhovatelka oprávněna podle čl. 87 odst. 1 písm. j) Ústavy České republiky (dále též jen „Ústava“), ale jde o návrh podaný podle § 73 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, v platném znění (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), tedy nikoli o „klasickou ústavní stížnost“ podle § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu (oddíl třetí zmíněného zákona), jak svůj návrh navrhovatelka označila.

Podle úvodní části odůvodnění návrhu, obsahující zejména politické úvahy a proklamace, navrhovatelka vnímá shora označený rozsudek Nejvyššího správního soudu (dále též „soud“), především jako: „násilné vynucování politické korektnosti na úkor základních ústavních svobod. Celé řízení vykazovalo typické znaky středověkého čarodějnického procesu. Obrazně řečeno, jediným smyslem procesu bylo pojmenovat Satana (národní socialismus), najít na Dělnické straně ďáblovu znamení a následně hříšníka upálit. Vina hříšníka byla předem jasná, dokazování bylo místy až ordálové a zjištěné poznatky soud vykládal zcela tendenčně“.

II.

Pokud jde o vlastní argumenty, navrhovatelka uvedla, že napadený rozsudek byl vydán v řízení, které trpělo vážnými procesními vadami, pro které je věcně nesprávný. Vady shrnula do těchto oblastí:

1. Soud neměl pravomoc ve věci rozhodovat, protože o rozpuštění a zrušení politické strany může rozhodnout jen v případě, kdy strana nepředloží Poslanecké sněmovně finanční zprávu [tj. poruší ustanovení § 13 odst. 1 písm. b) zákona]. Z jiných důvodů politickou stranu rozpustit nelze.

2. Rozsudek nerespektuje překážku věci rozhodnuté. Činnost navrhovatelky byla totiž předmětem řízení před tímž soudem, které skončilo vydáním rozsudku ze dne 4. 3. 2009, čj. Pst 1/2008 – 66, kterým byl návrh vlády na rozpuštění navrhovatelky zamítnut. Jednání navrhovatelky, jako politické strany, může být tedy zkoumáno pouze za období od 5. března 2009, protože její činnost před tímto datem byla soudem prozkoumána a shledána za nezávadnou. Přesto soud, v rámci tzv. komplexního posuzování, opakovaně hodnotil její činnost i za období před 4. březnem 2009.

3. Provádění důkazů bylo nezákonné. Závěry soudu se mimo jiné opírají i o listiny označené jako Posudek Ústavu kriminalistiky a forenzních disciplín Vysoké školy Karlovy Vary ze dne 23. srpna 2009 a Posudek Ústavu kriminalistiky a forenzních disciplín Vysoké školy Karlovy Vary ze dne 30. září 2009. Oba posudky zpracoval Mgr. Michal Mazel, který byl v řízení vyslechnut jako svědek, ačkoli se materiálně jednalo o důkazní prostředek znaleckým posudkem a výsledkem znalce. Tento postup považuje navrhovatelka za hrubé zneužití práva na spravedlivý proces. Mgr. M. Mazel se totiž nevyjadřoval k tomu, co viděl nebo slyšel (tedy neobjasňoval skutkový stav), ale vykládal před soudem vlastní názory a právní vývody na národní socialismus a jeho symboliku. Podle navrhovatelky tak soud: „sice pokrytecky zdůraznil, že předložené listiny (znalecké posudky) či Mgr. Mazla nevnímá jako znalecký posudek nebo znalce, v řízení však postupoval právě opačně“.

4. Závěry soudu nemají oporu v provedeném dokazování, protože opřel své závěry o vlastní vyhodnocení chování fyzických osob z hlediska trestněprávního, občanskoprávního či správního (přestupkového). Pokud učinil závěry o právně deliktním chování fyzických osob bez možnosti těchto fyzických osob hájit v řízení svá práva, dopustil se tím zvláště a porušil tím právo stěžovatelky na spravedlivý proces. Závěr o protiprávním chování členů Dělnické strany lze učinit až po řádně provedeném trestním řízení s příslušnými garancemi spravedlivého procesu. Samotné zahájení trestního stíhání nemůže být důkazem o protiprávnosti jednání konkrétní fyzické osoby, pokud není řízení pravomocně skončeno.

5. Odůvodnění rozsudku je zmatečné a nepřezkoumatelné, protože navzdory jeho neobvykle rozsáhlému znění není z jeho odůvodnění zřejmý důvod rozpuštění navrhovatelky. Soud sice rozpuštění navrhovatelky formálně zdůvodnil naplněním hypotézy uvedené v § 4 písm. a) a d) zákona, ale zcela pominul objasnit konkrétní důvody pro rozpuštění. Především řádně nepopsal zjištěný skutkový stav. Odůvodnění rozsudku je v podstatě kompilát zjištěných skutkových okolností a vlastních představ o možném budoucím chování navrhovatelky. K tomu je nahodile připojen odkaz na právní normu. Soud tak vytvořil jen rozvláčné pojednání o špatnosti a zavrženíhodnosti navrhovatelky a neprokázal ani jeden z důvodů pro rozpuštění strany, obsažených v § 13 odst. 6 za použití § 4 písm. a) a d) a § 5 zákona.

6. Zákonem stanovené podmínky pro rozpuštění strany nebyly splněny. Žádnými relevantními důkazy nebyla prokázána protiprávnost její činnosti. Nebyla předložena žádná pravomocná trestní, správní či občanskoprávní rozhodnutí prokazující protiprávnost jednání navrhovatelky či jejích představitelů. Žádná taková rozhodnutí totiž nejsou, takže soud neměl žádnou oporu pro své závěry o jejím protiprávním chování. Namísto prokazování přičitatelnosti chování jednotlivých fyzických osob chování navrhovatelky soud aplikoval princip kolektivní viny a plošně jí přičítal chování osob, které např. vystoupily na jejím shromáždění. Účast nečlenů strany na shromáždění pořádaném navrhovatelkou ještě neznamená, že se ztotožňuje se všemi aktivitami této osoby nebo hnutí, jehož je dotčená osoba členem. Rovněž její činnost není žádným rizikem pro zájmy chráněné zákonem a Ústavou, natož pak rizikem bezprostředním.

Vzhledem k tomu, že rozpuštění politické strany je radikálním zásahem do ústavního práva na sdružování v politických stranách (čl. 20 odst. 2 Listiny), je tento mocenský zásah ospravedlnitelný pouze v případě vyčerpání dalších prostředků k nápravě, které v případě navrhovatelky vyčerpány nebyly. Její činnost byla doposud z hlediska zákona bezvadná, což potvrdil i Nejvyšší správní soud rozsudkem ze dne 4. března 2009, kterým zamítl předchozí návrh vlády. Její rozpuštění je tedy v rozporu s principem proporcionality a jediným adekvátním řešením by bylo jen pozastavení její činnosti.

Závěry soudu o bezprostředním nebezpečí navrhovatelky pro demokracii jsou zcela pomýlené. Napadený rozsudek je proto v rozporu s ústavními a prostými zákony. Rozpor s ústavními zákony je daný v protiústavním výkladu, pomocí kterého si soud „osopil pravomoc rozhodovat o rozpuštění politické strany“. Dalším rozporem je popření ústavního práva navrhovatelky na svobodné vyjadřování názorů a idejí, jakož i omezení ústavně zaručeného práva na svobodu sdružování.

III.

V souladu s ustanovením § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu byla vyžádána vyjádření účastníků řízení. Nejvyšší správní soud ve svém vyjádření věcně reagoval na všechny argumenty navrhovatelky a v podrobnostech odkázal na ty pasáže svého rozsudku, kde se jejími argumenty zabýval.

Obdobně i vláda České republiky reagovala na jednotlivé argumenty navrhovatelky a zdůraznila, že i právo sdružovat se v politických stranách lze za přísně stanovených podmínek omezit. Politické strany musí respektovat základní demokratické principy, lidská práva a základní svobody. Demokratický právní stát musí mít právo a také má povinnost aktivně bránit své demokratické zřízení.

Tato vyjádření byla zaslána zástupci stěžovatelky k eventuální replice, ta nedošla.

IV.

Po přezkoumání ústavnosti řízení před Nejvyšším správním soudem a jeho rozsudku lze přijmout závěr, že návrh je zjevně neopodstatněný. Nutno podotknout, že spisový materiál je velmi obsáhlý. Spis Nejvyššího správního soudu, sp. zn. Pst 1/2009, obsahuje včetně příloh několik set stran a jen vlastní rozsudek čítá 121 stran. Vzhledem ke skutečnosti, že jak navrhovatelka, tak i účastníci řízení jsou dobře obeznámeni s průběhem vlastního řízení, jehož byli účastníky, s obsahem spisu i s textem napadeného rozsudku, Ústavní soud se soustředil jen na podstatné argumenty navrhovatelky, shrnuté v narativní části tohoto usnesení (bod II. odst. 1 – 6).

Ad 1. Pravomoc Nejvyššího správního soudu rozhodovat o rozpuštění politické strany zpochybnila navrhovatelka již v řízení před tímto soudem a totožné argumenty přinesla i v ústavní stížnosti. V této souvislosti nelze než konstatovat, že rozhodnutí o rozpuštění navrhovatelky bylo plně v kompetenci Nejvyššího správního soudu a je nadbytečné opakovat zde právní argumenty Nejvyššího správního soudu uvedené v bodech 196 až 202 napadeného rozsudku.

Ad 2. Předcházející rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 3. 2009, čj. Pst 1/2008 – 66, kterým byl zamítnut návrh vlády na rozpuštění navrhovatelky, nelze považovat za „překážku věci rozhodnuté“ pro řízení o následujícím návrhu vlády podaném dne 23. 9. 2009. Jedná se opět o námitku, kterou navrhovatelka vznesla již v řízení před Nejvyšším správním soudem. Z odůvodnění uvedeného „zamítavého“ rozsudku (ze dne 4. 3. 2009) je totiž zřejmé, že k tomuto rozhodnutí soud přistoupil poté, co zjistil, že vláda neunesla břemeno tvrzení a břemeno důkazní. Již z tohoto faktu vyplývá, že se tehdy soud činností navrhovatelky nijak komplexně nezabýval a ani zabývat nemohl. Proto z něj nelze v žádném případě dovodit, že by jím byla činnost navrhovatelky, zahrnující dobu do jeho vyhlášení, tj. do 4. března 2009, uznána jako bezvadná. V detailech lze rovněž odkázat na body 203 až 221 napadeného rozsudku.

Ad. 3. K hodnocení důkazů obecně a k požadavkům na jejich přehodnocování se Ústavní soud vyjádřil již v mnoha svých rozhodnutích, kde zdůraznil, že z ústavního principu nezávislosti soudů podle čl. 82 Ústavy vyplývá i zásada volného hodnocení důkazů, a rozhodnutí o rozsahu dokazování proto spadá do výlučné kompetence obecného soudu (srov. nálezn. sp. zn. II. ÚS 127/96). Proto se Ústavní soud může zabývat hodnocením důkazů obecným soudem pouze zjistí-li, že soud v dané věci postupoval libovolně, tj. že jeho závěry jsou zjevně neudržitelné ve vztahu ke skutkovým zjištěním nebo že významně porušil procesní principy obsažené v ústavním pořádku nebo jde o rozhodnutí očividně nespravedlivé. Žádné takové nedostatky řízení před Nejvyšším správním soudem nevykazuje. V této souvislosti stačí opět jen poukázat na odůvodnění rozsudku Nejvyššího správního soudu v bodech 336 a následujících.

Ad. 4. S tím, co bylo vyjádřeno v předchozím odstavci, lze odkázat i na argumenty navrhovatelky, podle nichž soud neměl činit závěry o chování fyzických osob za situace, kdy neexistovala žádná pravomocná rozhodnutí prokazující protiprávnost chování těchto osob. Zde stačí poukázat na argumentaci soudu zmiňující trestní odsouzení některých osob (např. bývalého člena T. Kebzy) v bodech 498 a následujících rozsudku. Pokud navrhovatelka tvrdí, že soud použil jako důkaz o trestněprávním jednání některých fyzických osob pouhá usnesení o zahájení trestního stíhání těchto osob, pak její tvrzení nemá oporu v napadeném rozsudku. V této souvislosti lze odkázat na argumentaci v bodu 263 rozsudku, kde soud konstatuje, že otázka stíhání představitelů navrhovatelky nebyla pro jeho závěry podstatná, protože směr jeho zkoumání se zaměřoval vždy a jen k prokázání podmínek pro rozpuštění strany ve vztahu k § 4 zákona, které se nemusí nutně překrývat s podmínkami trestní odpovědnosti.

Ad. 5. Zde navrhovatelka prokazuje jistou povrchnost při čtení napadeného rozsudku. Jeho obsáhlost je dána rozsahem a důkladností provedeného dokazování. Pokud jde o výhrady navrhovatelky, lze poukázat na závěry soudu v bodech 624 a následujících rozsudku, obsahujících syntézu důvodů, které vedly k rozhodnutí o rozpuštění navrhovatelky. Je nadbytečné opakovat cokoli z argumentů zde uvedených.

Ad. 6. Zde platí to, co bylo vyjádřeno v odstavci předchozím. Nejvyšší správní soud vyšel z premisy, že za protiprávní lze považovat i jednání jsoucí v rozporu s ustanovením § 4 zákona. Konstatoval, že skutečný program Dělnické strany, nahlížený ve světle projevů představitelů a členů této strany, dále projevů, které zazněly na shromážděních organizovaných touto stranou, nebo kterých se tato strana účastnila, a názorů, jimž tato strana poskytuje prostor ve svém stranickém tisku, směřuje k vyvolávání národnostní, rasové, etnické a sociální nesnášenlivosti a ve svém důsledku ke snaze o omezení základních práv a svobod určitých skupin obyvatel České republiky. Pokud jde o „přičitatelnost“ jednání některých fyzických

osob navrhovatelce, stačí poukázat na body 635 až 641 rozsudku. Zmíněný soud se rovněž důkladně zabýval otázkou proporcionality svého zásahu a závěry shrnul zejména v bodech 651 až 667 rozsudku. Povaha protiprávního jednání navrhovatelky tak prakticky vyloučila možnost pouhého pozastavení její činnosti (bod 666 rozsudku).

Ze shora uvedeného vyplývá, že návrh neobsahuje nic jiného než opakování výhrad a argumentů, které navrhovatelka vznesla již v řízení před Nejvyšším správním soudem a na které zmíněný soud podrobně a vyčerpávajícím způsobem reagoval. V řízení před Nejvyšším správním soudem bylo prokázáno naplnění podmínek pro rozpuštění navrhovatelky jako politické strany, obsažených v § 13 odst. 6 za použití § 4 písm. a) a d) a § 5 zákona č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších zákonů. Z průběhu řízení a z výsledků dokazování před Nejvyšším správním soudem vyplývá, že činnost navrhovatelky v mnohých aspektech vykročila z mezí volné soutěže politických stran.

Podle článku 5 Ústavy České republiky je politický systém založen na svobodném a dobrovolném vzniku a volné soutěži politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítajících násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů. Touto volnou soutěží lze především rozumět soutěž myšlenek, idejí a nápadů jak spravovat moderní stát na počátku 21. století, jak čelit výzvam, které tato doba přináší. Nemělo by se tedy jednat o rozeštvávání jednotlivých skupin obyvatel proti sobě, o adoraci násilí či o zaplavování veřejného prostoru jedem. Zlu je nutno čelit vždy, bez ohledu na to, v jaké podobě přichází.

K argumentaci navrhovatelky v úvodu návrhu, kde celý soudní proces mj. hodnotí jako „středověký čarodějnický proces“, nutno poznamenat, že v řízení před Nejvyšším správním soudem bylo důsledně respektováno právo navrhovatelky na spravedlivý proces, v průběhu řízení byla seznámena se všemi důkazy, k těmto důkazům měla možnost se vyjádřit a této možnosti také využívala. Navíc celý proces bylo možno veřejně sledovat a veškeré relevantní materiály byly publikovány na webových stránkách Nejvyššího správního soudu.

V návrhu bylo několikrát naznačeno, že Nejvyšší správní soud tendoval spíše vyhovět návrhu vlády, než aby postupoval přísně objektivně, nezávisle a nestranně. Ani s tímto nelze souhlasit. Stačí poukázat na průběh řízení i na fakt, že týž soud předchozímu návrhu vlády na zrušení navrhovatelky nevyhověl.

Zpochybňování nezávislosti a nestrannosti soudu v této věci, a obecně soudnictví vůbec, má částečně své kořeny i v tom, že politické strany představují pro své vůdce výťah k moci. Politické strany by však neměly tímto způsobem generovat subjekty „nemocné touhou po moci“. Tato „nemoc“ způsobila mnohým národům a celým civilizacím velká neštěstí. Proto moudří otcové moderních ústav vynalezli systém „checks and balances“, což je jediný způsob, jak čelit této nemoci mocných.

V rámci tohoto systému je důležitá a nezastupitelná role nezávislé a nestranné justice. V moderních dějinách lze sledovat jednak trend justici ovládat, jednak trend směřující k posílení její nezávislosti. Praxe, podle které se momentálně vládnoucí skupina snaží ovládnout celý veřejný prostor, včetně justice, se jeví být praktickou ovšem jen do doby, než tuto moc získá skupina jiná. Příliš dlouho zde trval systém vlády jedné strany, kdy i justice této straně patřila. Tento způsob vnímání justice přežívá v některých hlavách dodnes. Stále přežívá pojetí soudce nikoli jako reprezentanta soudní moci, ale jako státního úředníka, loajálního vůči státu, na státu závislého a státem placeného tak, jak velí momentální rozmar vládnoucí skupiny.

V této souvislosti lze připomenout i důležitost respektování principu „dobré vlády“ tak, aby po každé její změně nenastávalo „vyřizování účtů“. To bývá vlastní zemím s deficitem demokracie, kde nastupuje i snaha justici v tomto směru zneužívat. Nezávislost a nestrannost justice tedy není jejím privilegiem, ale je nezbytným předpokladem jejího fungování pro dobro celé společnosti, zejména v dobách „nepohody“. Veškerá základní práva a svobody jsou totiž mj. pod ochranou soudní moci. Nejvyšší správní soud v přezkoumávané věci tuto roli nezávislého a nestranného soudu beze zbytku naplnil.

Proto nezbylo než návrh odmítnout jako zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, v souladu s ustanovením § 73 odst. 3 téhož zákona.

P o u č e n í : Proti tomuto usnesení není odvolání přípustné.

V Brně dne 27. května 2010

Vojen Güttler, v. r.
předseda I. senátu Ústavního soudu

Za správnost vyhotovení:
Naděžda Řeháčková